

Tilfeller av sannsynlig mjøldrøyeforgiftning hos elg

Mjøldrøyeforgiftning (ergotisme) er en hittil ubeskrevet sjukdomstilstand hos elg. Ved Veterinærinstituttet ble det i perioden 1996-2004 diagnostisert 10 tilfeller med koldbrann/amputasjon av ytre deler av bein/ører som sannsynligvis skyldtes slik forgiftning.

Av Kjell Handeland og Turid Vikøren, Seksjon for vilthelse, Veterinærinstituttet Oslo

Mjøldrøye (*Claviceps purpurea*) er en sopp som snylter på fruktemnene til ulike gras- og kornslag. Den finnes over hele landet. Om høsten danner soppen et overvintringsorgan (sklerotium) som sees som mørke, avlange legemer som stikker ut av aksene (Fig. 1). Sklerotiene inneholder ulike giftstoffer (alkaloider) som blant annet fører til sammentrekning/skade på blodkarene. Dersom giftpåvirkningen er langvarig (kronisk forgiftning), kan dette utløse koldbrann og amputasjon i perifere kroppsdeler. Dyr kan forgiftes gjennom beiting av grasaks som inneholder sklerotier. Hos husdyr er forgiftning ellers ofte knyttet til fôring med mjøl fra korn som inneholder oppmalte sklerotier. Hos menneske har det opptrådt store

Fig. 1. Grasaks som inneholder mørkfarga sklerotier av mjøldrøye. Aksene er høstet i Nordmarka 29. august 2004. Fotoarkiv Seksjon for vilthelse, Veterinærinstituttet.

forgiftningsepidemier knyttet til år med harde soppangrep på brødkornet.

10 tilfeller

De ti tilfellene av sannsynlig mjøldrøyeforgiftning hos elg kom

fra Sør-Trøndelag (Hemne), Møre og Romsdal (Halsa, Molde, Surnadal, Tingvoll) og Vestfold (Holmestrand). I Holmestrand opptrådte sjukdommen som en episode med flere registrerte tilfeller høsten 1996. I de øvrige kommunene dreide det

Fig. 2. Elgkalv med koldbrann i ett bakbein (venstre) og ett frambein. Fotoarkiv Seksjon for vilthelse, Veterinærinstituttet.

seg om ett enkeltstående tilfelle, eller flere enkelttilfeller over år.

Elgene ble funnet i perioden oktober til juni. To av dem var døde, mens de øvrige ble funnet i live og

avlivet på grunn av store bevegelingsproblemer. Sju av dyrene var kalver, de tre andre var åringer. Alle var i dårlig hold/avmagrete. Hos samtlige sås koldbrann eller amputasjon av

ytre deler av ett, to eller tre bein (Fig. 2). Skadene var hyppigst lokalisert til bakbeina. Fire av dyrene viste også koldbrann/amputasjon av ørespisene.

Rammer unge dyr

Årsaken til at forgiftningen synes avgrenset til unge dyr, kan være at voksne dyr har utviklet avgiftningsmekanismer som følger av tidligere eksponering for giftstoffene. De fleste tilfellene opptrådte i områder uten kornproduksjon, og forgiftningen skyldes høgst sannsynlig inntak av sklerotie-holdige grasaks. At majoriteten av dyrene stammet fra kommuner på Nord-Vestlandet, som i tillegg har små populasjoner av elg, har trolig sammenheng med et gunstig klima (fukt) for soppen i denne delen av landet.

Det er ingen grunn til å tro at dette er en ny sjukdomstilstand hos elg. Tilstanden er vanskelig å diagnostisere, og kan lett forveksles med mekanisk skade. Dessuten oppdages dyrene gjerne i et seinstadium, dvs. mange uker eller flere måneder etter at giftpåvirkningen har funnet sted. Diagnosen lar seg følgelig ikke bekrefte gjennom påvisning av giftstoffer i dyrenes kroppsvev, og blir en

sannsynlighetsdiagnose.

Mjøldrøyeforgiftning opptrer trolig også hos rådyr her i landet. Ved Veterinærinstituttet ble det i 1982 obdusert et rådyr fra Møre- og Romsdal (Tingvoll) som hadde mistet ytre deler av samtlige bein.

I tillegg til den klassiske, kroniske formen for mjøldrøyeforgiftning karakterisert ved koldbrann og tap av perifere kroppsdelar, er det hos husdyr også beskrevet andre sjukdomsmanifestasjoner: Hjerneskade, med tegn på sinnsforvirring eller død som følge av skade på respirasjons-senteret, diaré, sår i slimhinnene i fordøyelseskanalen, overoppheting (hypertermi), reproduksjonsforstyrrelser, kronisk halthet, samt koldbrann i huden. Om noen av disse sjukdomsmanifestasjonene opptrer hos elg er et åpent spørsmål. Ved Veterinærinstituttet har vi i noen tilfeller obdusert elger som har hatt avgrensa, hårløse hudområder på kroppsidene med åpenbar død, per-

gamentaktig hud. Denne tilstanden har likehetstrekk med hudkoldbrann.

Ved Veterinærinstituttet ønsker vi å følge opp funnene på elg gjennom videre forskning, både med tanke på undersøkelse av materiale fra dyr, og kjemisk undersøkelse av sopp (sklerotier) på gras. Vi vil oppfordre folk i felt til å ta kontakt med oss for eventuell innsendelse av materiale for laboratorieundersøkelse fra mistenkelige sjukdomstilfeller hos elg (og andre hjortedyr). I tillegg til bein/ører fra dyr med klassiske forandringer forenlig med mjøldrøyeforgiftning, er vi også interessert i å undersøke materiale fra dyr som kan falle inn under de andre sjukdomsmanifestasjonene som er observert hos husdyr.

Litteratur

Handeland K, Vikøren T. Presumptive gangrenous ergotism in free-living moose and a roe deer. *Journal of Wildlife Diseases*, i presse.

Dette er Seksjon for vilthelse

Seksjon for vilthelse ved Veterinærinstituttet i Oslo er landets eneste spesialenhet for generell undersøkelse og overvåking av sjukdommer hos viltlevende dyr og vilt i oppdrett. Siden seksjonen ble etablert på 1960-tallet, er det undersøkt ca. 45.000 dyr/prøver fra ville dyr. Seksjonen har fire fast ansatte.

I tillegg til undersøkelse av selvdøde/avliva ville dyr og vilt i oppdrett, driver Seksjon for vilthelse ulike forskningsprosjekter knyttet til sjukdom og miljøgiftbelastning hos viltlevende dyr. Av faste prosjekter inngår et nasjonalt helseovervåkingsprogram for elg, hjort, rådyr, villrein og moskus (HOP).

Vi vil oppfordre lesere av Hjorteviltet til å ta kontakt ved problemstillinger knyttet til helse og sjukdom hos viltlevende dyr og vilt i oppdrett. All undersøkelse av viltlevende dyr er gratis. Innsender må vanligvis dekke fraktkostnadene.

Vi kan nås på tlf: 23 21 63 53 eller E-post: vilt@vetinst.no

Mer informasjon om vilthelse finner du på Veterinærinstituttet sin hjemmeside: www.vetinst.no - velg tema i menyen til venstre - velg vilthelse.